

Det amerikanske valg. En vælgers betragtninger.

Professor, dr. polit. Hans Brems, University of Illinois

Astronomisk fikserede valgperioder

Valg indtræffer i USA med et himmellegemes præcision, nemlig på lige årstal tirsdagen efter den første mandag i november. På hvert lige årstal vælges hele repræsentanthuset, hvis medlemmer altså kun sidder i to år. Endvidere vælges en trediedel af senatet, hvis medlemmer altså sidder i seks år og derfor kan hellige sig de længere perspektiver. Endelig vælges på hvertandet lige årstal præsidenten, som altså sidder i fire år. I sensommeren har de to partier nomineret deres præsidentkandidat på et partikonvent – i år i Atlanta og New Orleans. Forud for partikonventet er gået omstændelige primærvalg, der har taget det meste af foråret. Omkring konventet udnævner præsidentkandidaten selv sin vicepræsidentkandidat.

To amerikanske grundprincipper er magtens tredeling og flertalsvalg i enkeltmandskredse.

Magtens tredeling

USA's nu 200-årige forfatning bygger på Montesquieu's (1689-1755) lære om statsmagtens tredeling i en lovgivende, en udøvende og en dømmende magt. De tre skulle begrænse hverandre og altså på jævnt engelsk danne et system af "checks and balances".

I overensstemmelse med Montesquieu har kongressen skattebevillingsret og skal god-

kende præsidentens budget. Kongressen begrænser altså præsidenten. Men præsidenten har vetoet overfor kongressens lovforslag. Præsidenten begrænser altså også kongressen. Kongressen kan omstøde præsidentens veto ved at vedtage lovforslaget påny med 2/3 flertal i hvert kammer; men det er svært og lykkes sjældent.

Magtens tredeling gør højesteret til et aktivt led i amerikansk samfundsliv. Højesteret kan afgøre, om enkeltstaternes praksis eller lovgivning er forfatningsstridig – og gør det ofte og gerne. Raceadskillelsen i skoler omstødtes ved højesteretsdom af 1954. Enkeltstatslovgivning, der lagde hindringer i vejen for svangerskabsafbrydelse, omstødtes ved højesteretsdom af 1973. Hvem er højesteret? De ni højesteretsdommere udnævnes på livstid af præsidenten men – mere tredeling – først efter senates godkendelse. Senatet forkaster ofte og gerne præsidentens dommerkandidat.

Magtens tredeling i forbindelse med de astronomisk fikserede valgperioder udelukker naturligvis parlamentarismen – kendt i Danmark efter 1901. Præsidentens parti behøver altså ingenlunde af have flertal i noget kammer, og de to kamre behøver forøvrigt heller ikke at have samme flertal. For øjeblikket er der demokratisk flertal i begge kamre, og det vil der sandsynligvis også være efter november. Helt sikre på deres senatsflertal kan demokraterne dog ikke være.

Flertalsvalg i enkeltmandskredse

Valgkredsen er i senats- og præsidentvalg hele enkeltstaten, i repræsentantvalg en mindre del af den. Hvert parti opstiller sin kandidat i kredsen, og den kandidat, der får flest stemmer, vinder kredsen. Så simpelt er det. På jævnt engelsk: "Winner takes all". Præsidentvalget er indirekte og begunstiger store stater. Hver stat vælger så mange valgmænd, som den har senatorer og repræsentanter, og alle dens valgmænd tilfalder den kandidat, der får flest stemmer.

Sådanne flertalsvalg i enkeltmandskredse førte allerede omkring 1800 til et topartisystem, og siden 1865 har de to partier været demokraterne (symbol: æslet) og republikanerne (symbol: elefanten). Indvandrede tyskere, mange af dem flygtninge fra Bismarcks socialistlov, forsøgte at omplante det socialistiske parti og fik virkelig valgt en socialistisk borgmester i vor mest tyske by, Milwaukee, Wisconsin. Men under topartisystemet sygnede planten hen og overlevede ikke den første verdenskrig.

Under et parlamentarisk system med mange partier – Danmark er et ekstremt eksempel – må bærekraftige koalitioner dannes *mellem* partierne. I et topartisystem må bærekraftige koalitioner dannes *indenfor* partierne. Valgmåden tvinger med andre ord hvert parti til selv at være en koalition. Lad os efter tur betragte hvert af partierne fra dette synspunkt.

Republikanerne

Republikanere er mere homogene end demokrater. De vil som type være hvide, angelsaksiske og protestantiske eller på jævnt engelsk "Wasps". Men naturligvis har også det republikanske parti fløje. Socialt interesserede republikanere var for eksempel senator Jacob Javits og guvernør Nelson Rockefeller, begge fra New York. På republikanernes

højrefløj finder vi udbudssideøkonomiens talsmand Jack Kemp og fundamentalistiske prædikanter som Jerry Falwell og Pat Robertson. Bush ligger i den republikanske midte – en anelse til venstre for Reagan.

Vanskeligheden ved den republikanske homogenitet er, at der i normale valgår er lovligt få hvide angelsaksiske protestanter i det amerikanske folkehav. Kun når enten demokraterne kludrer særligt i det, eller republikanerne finder en særligt charmerende kandidat som Reagan, er der chance for en republikansk præsident. Faktisk har vi i 16 af de forløbne 20 år haft en sådan.

Er det hårdtprøvede demokratiske parti ved at overvinde sig selv og finde sine egne ben? Har det en chance i år?

Demokraterne

Demokraterne har altid været en broget skare. Men Franklin Roosevelts politiske mesterstykke var at sammensvejsede en usandsynlig koalition af fire elementer så solid, at den holdt i tyve år efter hans død.

Dens første element var sydens hvide, der havde tabt borgerkrigen 1861-1865 mod den republikanske præsident Abraham Lincoln. De var protestanter, ønskede raceadskillelse i skoler og på alle offentlige steder, ønskede mindst mulig indblanding fra den sejrige forbundsregerings side og havde hjemme hos selv ofte et faktisk etpartisystem.

Det andet element var midtvestens landmænd. Som debitorer følte de sig i et modsætningsforhold til østkystens kreditorer og ønskede billige penge og mild inflation. Da det under guldfoden kneb med guldforsyningen, ønskede de "bimetallisme", dvs. udmøntning af sølvdollars ved siden af guldollars. De fik det under Roosevelts Farm Relief and Inflation Act.

Det tredje element var fabriksarbejderne, på jævnt engelsk "blue-collar workers". De ville have fuld organisationsret og fik det under Roosevelts Wagner Act. De ville have social tryghed og fik det under hans Social Security Act. En vigtig gruppe blandt dem var de store nordstatsbyers racemæssige, nationale og religiøse mindretal: indvandrede sydstats-negre, indvandrede katolske irere, italienere og polakker.

Det fjerde element var, hvad en dansker ville kalde "kulturradikalismen". Dets indflydelse i film, medier og på universiteter var større end dets rent numeriske styrke. Tre gange i træk genvalgte denne usandsynlige koalition Roosevelt, og den holdt til 1968.

Første udbrud fra Roosevelts koalition var de intellektuelles protest mod Vietnamkrigen.

Andet udbrud var sydens hvide. Den 24. forfatningstilføjelse af 1964, stemmeretsloven af 1965 og en højesteretsdom af 1966 fjernede de sidste hindringer for negrenes udøvelse af deres stemmeret. Pastor Martin Luther King lærte dem at bruge den - og betalte for det med sit liv i 1968. Sydens hvide begyndte at se sig om efter et andet parti, og i 1972 vandt Nixon hele syden (og alle andre stater undtagen Massachusetts og District of Columbia). Pastor Jesse Jackson har i år fuldført Kings livsværk, og i år kan intet af de to partier regne sikkert med syden. Derfor møder det ene med en præsidentkandidat og det andet med en vicepræsidentkandidat fra Texas.

Tredie udbrud fra Roosevelts koalition var fabriksarbejderne, "blue-collar workers". De er ikke så talrige som i Roosevelts dage, men de er der. Tre ting fik i firserne mange af dem til at stemme på Reagan. For det første stagnerede deres realløn, og det gjorde dem skattebevidste. For det andet stammer mange af dem fra Østeuropa. Deres slægtsbe-

vidsthed gør dem antikommunistiske og forsvarsvenlige. For det tredje er jo polakker, irere og italienere katolikker. For dem trænger mange andre ting end økonomi sig på: svangerskabsafbrydelse, dødsstraf og skolars morgenbøn og troskabserklæring til flaget.

Hvad specielt svangerskabsafbrydelse angår, så var det afgørende gennembrud højesteretsdommen af 1973 i sagen *Roe versus Wade*: Enkeltstatslovgivning, der lagde hindringer i vejen for svangerskabsafbrydelse, fandtes at stride mod den 14. forfatningstilføjelse af 1868 om individets frihed. Derimod erklærede en ny højesteretsdom af 1977, at den 14. forfatningstilføjelse ikke gav en kvinde ret til at få sin svangerskabsafbrydelse betalt af det offentlige.

Magtens tredeling betyder, at højesteretspraksis til enhver tid kan annulleres af en forfatningstilføjelse. Republikanerne ønsker en forfatningstilføjelse, der forbyder svangerskabsafbrydelse; demokraterne ønsker ingen. Måske ligger her en af grundene til, at Bush er mere populær hos mænd end hos kvinder og Dukakis mere populær hos kvinder end hos mænd.

Økonomi

Højkonjunktoren giver Bush medvind. Ifølge *The Economist* (1988: 85) er vor ledighedsprocent lav i internationalt perspektiv:

Italien	16
Holland	14
Frankrig	11
Tyskland	9
USA	5
Japan	2

Både Bush og Dukakis lover vore arbejdsløshedsøer "good jobs at good wages" men er ikke meddelsomme om midlerne. Kan vi sige noget om partiernes økonomiske grundopfattelser?

Her er det fristende at tænke i skemaer, og lad os falde for fristelsen. Rent skematisk lod indtil fornylig demokraternes økonomiske doktrin sig karakterisere som efterspørgsels-sideøkonomi. Efterspørgselssideøkonomi vil sige, at efterspørgselen altid vil skabe sit eget udbud: En virksomhed vil altid passivt tilpasse sit vareudbud til den til enhver tid gældende efterspørgsel. Renten betragtes som et monetært fænomen og bestemmes af efterspørgsel efter og udbud af penge. Den kan altså sænkes ved at øge pengemængden, og dette vil stimulere efterspørgselen.

Republikanernes økonomiske doktrin lod sig omvendt karakterisere som udbudssideøkonomi: udbudet vil altid skabe sin egen efterspørgsel. En virksomhed vil vælge at producere det vareudbud, der ved den til enhver tid gældende realløn, realrente og skattesats maksimerer virksomhedens gevinst. Renten betragtes som et reelt fænomen bestemt af efterspørgsel efter investering og udbud af opsparing. Den kan ikke sænkes ved at øge pengemængden. Det ville blot give inflation. Efterspørgselsstimulans er overflødig. Nationalprodukt bliver altid til nationalindkomst, og hvis renten har skabt ligevægt mellem opsparing og investering, vil nationalproduktet simpelthen efterspørge sig selv uanset opsparingens størrelse.

Det er let at associere disse to diamentralt modsatte grundopfattelser med henholdsvis Keynes og Friedman (ny klassisk nationaløkonomi). I professionen er den første ude af kurs, den sidste i høj kurs.

Men kan vi også associere de to grundopfattelser med henholdsvis demokrater og republikanere? På konventet i Atlanta nævnte Dukakis ingen efterspørgselsstimulanser men derimod faguddannelse og omskoling – altså udbudssiden. Hvad republikanerne angår, så har renten i de forløbne 8 år jo aldeles ikke skabt ligevægt mellem opsparing og in-

vestering men derimod mellem opsparing på den ene side og investering *plus* budgetunderskud på den anden side. Renten ville have været endnu højere, hvis japanerne ikke havde finansieret en stor del af budgetunderskudet og derved på 8 år forvandlet os fra stor kreditnation til stor debitnation. På konventet i New Orleans nævnte Bush aldrig budgetunderskudet. Derimod lovede han, at han aldrig ville forhøje skatterne. Det vil altså i praksis sige, at Bush ville fortsætte med at gældsætte vore børn og børnebørn til udlandet.

Økonomi var intet hovedtema på konventionerne og kunne heller ikke ventes at blive det. Når partierne selv er koalitioner, undgår de kontroversielle emner. Sikre emner er, for at tage dem i alfabetisk orden, børn, familie, guds frygt og patriotisme. Sikker er det også at koncentrere sig om kandidaternes personer.

Præsidentkandidaterne

Alle fire kandidater er ved udmærket helbred og har som en selvfølge fremlagt deres lægeerklæringer. Alle fire har betalt deres skat og har som en anden selvfølge fremlagt deres selvangivelser. Tre af kandidaterne viste sig at være millionærer, og det diskvalificerer ingen. Nogle af vore største præsidenter, for eksempel Kennedy og de to Roosevelt'er, var også millionærer, og om millionærer ved man i alt fald, at de ikke kan bestikkes!

Michael Dukakis, 54, er guvernør i Massachusetts, hvor hans styre har været pletfrit. Som type ligner han Helmut Schmidt: en "doer", en "Macher", der får tingene fra hånden. Som Schmidt er han en mand af få ord – og aldrig de dyre – og han fortaler sig ikke. Dukakis er ikke millionær og har enkle livsvaner. Han kører med tunnelsporvogn til kontoret, han slår sit græs med håndkraft,

han ejer en ældgammel sneplov i fin stand samt en Dodge fra 1983, ligeledes i fin stand. Dukakis er af græsk afstamning men taler flydende spansk. Det kommer ham tilgode i de to store nøglestater Texas og Californien.

George Bush, 64, har dyrere vaner og taler hverken spansk eller noget andet fremmedsprog. Men han er i alt fald bosat i Texas, og han er ærlig, hæderlig og modig. I den anden verdenskrig tjente han i stillehavsflådens luftvåben og blev skudt ned fire gange. Han har gjort tjeneste som ambassadør til FN og til Kina. Så er han jo altså vicepræsident, hvilket lyder af mere end guvernør men egentlig ikke er det. Sålænge præsidenten er i live, er en vicepræsidents rolle hovedsagelig ceremoniel. Måske er det derfor, at ingen sidende vicepræsident er blevet valgt til præsident siden van Buren (1836). Hvad Bush angår, så taler han gerne om, at Dukakis mangler udenrigspolitisk erfaring. Men adspurgte om Reaganadministrationens største udenrigspolitiske bommert, våbensalget til Iran, kan Bush kun svare, at han aldrig blev bedt om at tage stilling til sagen og intet vidste derom.

Vicepræsidentkandidaterne

En vicepræsident skal med minutters varsel efterfølge en præsident, der som Lincoln (1865), Garfield (1881), McKinley (1901) eller Kennedy (1963) myrdes i embedet eller som Harrison (1841), Taylor (1850), Harding (1923) eller Roosevelt (1945) dør i embedet eller som Nixon (1974) må forlade det i vanære.

Det giver ni tilfælde i halvandet århundrede. En sådan hyppighed må være stor nok til at minde en præsidentkandidat om at finde en vicepræsidentkandidat, der ligner ham selv - husk på vore astronomisk fikserede valgperioder. Men da vor valg måde tvinger hvert parti til selv at være en koalition, er fristelsen

stor til at bruge vicepræsidentkandidaten til at skabe "balance" på listen.

Lloyd Bentsen, 67, skal skabe nord-syd-balance på den demokratiske liste. En vicepræsidentkandidat skulle jo i alt fald kunne vinde sin hjemstat for listen. Bentsen er senator fra Texas, en stor (14 millioner indbyggere), vigtig og omstridt stat. Skønt af dansk afstamning taler også Bentsen flydende spansk. Ideologisk ligger han til højre for Dukakis, ikke så lidt endda. Men da de labile stemmer ligger i centrum, bør en demokratisk præsidentkandidat netop have en vicepræsidentkandidat, der ligger til højre for ham selv.

Af ganske samme grund bør en republikansk præsidentkandidat have en vicepræsidentkandidat, der ligger *til venstre* for ham selv, og det gør Dan Quayle, 41, ikke. Han tiltrækker republikanernes yderste højrefløj, men til hvad nytte? Den løber jo ingen vegne på valgdagen. Også Quayle skal skabe nord-syd-balance på listen, men han er senator fra Indiana, en mindre stat (6 millioner indbyggere) - husk på vore flertalsvalg i enkeltmandskredse. Endelig viste det sig i New Orleans, at Quayle ved at søge ind i den lokale nationalgarde i 1969 unddrog sig tjeneste i Vietnamkrigen. Bush havde haft 4 måneder til at finde Quayle.

Forsvar og udenrigspolitik

Med datidens våben var USA i den anden verdenskrig det eneste territorium, der ikke kunne nås af nogen fjende: for sidste gang i historien lå vi i sikkerhed bag to oceaner. Med verdens største og mest produktive økonomi måtte vi gå ud af den anden verdenskrig som verdens førende magt, både økonomisk og militært. Omkring det tyvende århundredes midte hørtes betegnelsen "det amerikanske århundrede".

Siden da er de øvrige krigsdeltagere kommet til hægterne og udfordrer os, økonomisk som Vesteuropa og især Japan og militært og i rummet som Sovjetunionen.

Paul Kennedy (1987) har skrevet et veldokumenteret og massivt værk om stormagters stigen og fald. Han finder USA underkastet den samme lov som svundne århundreders Spanien, Holland og Storbritannien. Vi viser samme tilbøjelighed til af gammel vane at påtage os større forpligtelser, end vore ressourcer kan indfri. Resultatet har som sagt været, at Reaganadministrationen på 8 år forvandlede USA fra storkreditor til stordebitor.

Dukakis var den af de to kandidater, der kom nærmest til at indrømme, at USA er overforpligtet, "overcommitted". Nu da Vesteuropa og Japan er kommet sig efter krigen og møder med store betalingsbalanceoverskud, kunne Dukakis ikke forstå, hvorfor en gennemsnitlig amerikansk skatteyder skal af med US \$1164 til forsvaret, når den gennemsnitlige tyske og japanske slipper med henholdsvis \$454 og \$163. Apropos NATO: under sidste danske valg blev Danmark genstand for en lidet smigrende opmærksomhed i amerikanske medier. Man hørte ordet "free rider" brugt om Danmark med ekkoet "Trittbrettfahrer" fra Tyskland.

Udlandets mening om vore kandidater? Japanske og tyske politikere frygter, at Dukakis ville give efter for protektionistiske strømninger. Britiske politikere frygter, at begge kandidater ville nedskære det amerikanske forsvar i Europa.

Slutning

I skrivende stund er der endnu to måneder til valgdagen, og meget kan ske inden: attentat, børskrak i Tokyo eller hjemme, Gorbachovs fjernelse, hvad ved vi?

Vi ved i det mindste, at de opgaver, der kommer til at ligge på skrivebordet i det Hvide Hus, vil blive de samme, hvem beboeren så bliver. Vi ved også, at den gæld og det budgetunderskud, han arver fra sin forgænger, også vil blive de samme og vil afstikke snævre grænser for de midler, der vil stå til hans rådighed ved opgavernes løsning. Desto vigtigere vil det blive at finde frem til de rigtige løsninger, og her vil han behøve al sin snarrådighed og evne til at finde frem til en sags kerne. Selvfølgelig kan det gøre en forskel, hvem han bliver.

Referencer

Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers - Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, New York: Random House, 1987.

The Economist, 13-19 August 1988.